

Ольга Дуплійчук

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗАДАЧ**

Дана стаття присвячена проблемі формування професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога в процесі його професійно-педагогічної підготовки. Автор розглядає технологію моделювання комунікативних і соціокультурно маркованих лінгвістичних задач як одну з ефективних технологій формування і вдосконалення професійно-значимих вмінь, що забезпечує найбільш сприятливі умови для створення у студентів педагогічної майстерності як основної якості особистості фахівця. Автор виділяє три типи лінгвістичних задач, які функціонують на двох рівнях моделювання – педагогічному та комунікативному.

Ключові слова: технологія лінгвістичних задач, проектно-комунікативна технологія, професійно-педагогічна підготовка, професійна компетентність, вчитель-філолог.

Ольга Дуплійчук. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя-филолога средствами технологии лингвистических задач.

Данная статья посвящена проблеме формирования профессиональной компетентности будущего учителя-филолога в процессе его профессионально-педагогической подготовки. Автор рассматривает технологию моделирования коммуникативных и социокультурно маркированных лингвистических задач как одну из эффективных технологий формирования и совершенствования профессионально-значимых умений, что обеспечивает наиболее благоприятные условия для создания у студентов педагогического мастерства как основного качества личности специалиста. Автор выделяет три типа лингвистических задач, которые функционируют на двух уровнях моделирования – педагогическом и коммуникативном.

Ключевые слова: технология лингвистических задач, проектно-коммуникативная технология, профессионально-педагогическая подготовка, профессиональная компетентность, учитель-филолог.

Olga Duplijchuk. Linguistic tasks technology as a means of the perspective teacher-philologist professional competence development.

The article in question deals with the problem of professional competence development of a future teacher-philologist during his professional pedagogical training at the University. The author considers that technology of communicative and sociocultural linguistic tasks' simulation is one of the effective technologies for improvement of professional skills that provides the most favorable conditions for professional competence forming as the main teacher's quality. The author defines three types of linguistic tasks that function on two levels of simulation – pedagogical and communicative.

Keywords: linguistic tasks' technology, project communicative technology, professional pedagogical training, professional competence, teacher-philologist.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні розвиток вищої освіти в Україні зумовлений своєрідністю розвитку інформаційного суспільства, основними цінностями якого є не лише широке застосування сучасних інноваційних технологій, але й самостійність мислення, вміння працювати з інформацією й приймати аргументовані рішення, обізнаність не тільки у вузькій професійній сфері, але й в суміжних областях. Суть професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів-філологів полягає не в тому, щоб давати студенту готові висновки і вказівки, а допомагати йому розкрити шляхи вирішення типових проблем, формувати здатність самостійно виробляти рішення і тим самим готувати до творчого вирішення цих проблем у процесі комунікативної взаємодії.

Такі умови професійно-педагогічної підготовки фахівця-філолога, на нашу думку, найбільш ефективно забезпечуються засобами моделювання

комунікативних і соціокультурно маркованих ситуацій за допомогою технології лінгвістичних задач проблемно-пошукового, дослідницького типу. **Метою даної статті** є спроба показати переваги використання технології лінгвістичних задач в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя-філолога, для якої характерно, що студент знаходиться в позиції дослідника проблемної ситуації, націлений на пошук способів вирішення, конструктивних схем дії, оволодіння методологією і накопичення досвіду вирішення проблемного завдання, що в свою чергу забезпечує формування професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога.

Виклад основного матеріалу. В основні досліджуваної технології лінгвістичних задач лежить проблемна задача, яка передбачає діагностику і оцінювання методичного продукту, системи, досвіду або ідеї з метою визначення навчальної проблеми та її пояснення. Проблемна задача спрямована на формування професійно-методичних вмінь майбутнього вчителя-філолога та має викликати зацікавлення у її вирішенні. У проблемній задачі створюється протиріччя між наведеними твердженнями або між твердженнями і відомою інформацією. Інформаційна конфліктність, що виникає при цьому, створює стимул для активізації пізнавального пошуку і разом з тим визначає предмет і межі його пошуку.

Виходячи з психолого-педагогічної теорії навчальних задач (Г.А. Балл, В.В. Давидов, Д.Н. Завалишина, Ю.Н. Калюткін, Т.В. Напольнова і т.д.) нам представляється можливим сформулювати основні положення технології проблемно-пошукових (дослідницьких) задач для умов розвитку продуктивної навчальної діяльності. Ці положення зводяться до наступних:

- зміст проблемної задачі і її основні ознаки складають: реальна предметна чи комунікативна ситуація, наявність пізнавальної проблеми, навчальна задача чи пошук нового знання, вміння, способів навчальної діяльності, прогнозований продукт, актуальний для особистих пізнавальних потреб учнів, що забезпечує «проживання» певної предметної чи комунікативної

ситуації, актуалізацію афективного (емпатичного) компоненту творче самовираження студента.

- запропонована навчальна ситуація стимулює пошуковий (дослідницький), рефлексивно-оцінювальний і творчий характер навчально-пізнавальної діяльності студента.
- продукт навчально-пізнавальної діяльності складають: самостійно отримані знання і вміння в області предметів філологічного циклу, способи вирішення пізнавальної задачі (навчальні вміння), певний текстовий (матеріальний) продукт як вирішення шуканої задачі-проблеми [2, с.101].

Стосовно вивчення мови і культури, для технології навчальних задач лінгвістичного типу в умовах професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів-філологів характерні наступні ознаки:

- пізнавальна проблема представляє собою проблему значення, форми, вживання комунікативного наміру, інтерпретації смислу тексту, методичної, лінгвокультурознавчої і філологічної інтерпретації та ін.;
- пошук (дослідження) і самостійне здобування мовних знань, комунікативних вмінь, методик вивчення мови – умови вирішення пізнавальної проблеми (наприклад, розуміння чи самостійне продукування тексту, підготовка мовних засобів для різних цілей та ін.);
- актуальність прогнозованого продукту (результату) для особистих пізнавальних потреб учнів;
- актуалізація афективного (емпатичного) компоненту відбувається за рахунок того, що характер задачі спонукає до самостійного вирішення проблеми, що закладене в мові чи текстовій діяльності, тобто до самостійного «здобування» мовних явищ чи текстових одиниць як умова здійснення комунікації (наприклад, інтерпретація чи складання студентами «образної картини», «конструювання опорних правил», «моделювання комунікативної ситуації» та ін.) [2, с.102].

Отже, являючись одним з видів проблемно-пошукових задач, проблемні лінгвістичні задачі провокують продуктивне мовлення, чим забезпечують проектно-комунікативний характер зазначеної технології. Для вирішення лінгвістичних задач, майбутні вчителі-філологи повинні володіти певними проектно-комунікативними вміннями: вмінням діагностувати проблему в мовному матеріалі, визначати її характер; вмінням підбирати мовні та соціокультурні факти для вирішення проблеми і систематизовувати їх; вмінням будувати докази в процесі виконання завдання на основі знайдених соціокультурних фактів; вмінням сформулювати висновки на основі вирішення проблеми; вмінням сформулювати спосіб вирішення.

Зважаючи на те, що в процесі вивчення мов і літератур у професійно-педагогічній підготовці вчителя-філолога, задачі повинні бути комунікативно направлені і одночасно педагогічними по змісту, в рамках технології лінгвістичних задач ми виділяємо *лінгводидактичні, лінгвометодичні та літературно-методичні* задачі проблемно-пошукового типу.

В професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя-філолога технологія лінгвістичних задач – це навчальна модель фрагменту реальної педагогічної ситуації, що має місце і виникає в процесі вивчення мов і літератур в школі, тобто знаходиться в процесі функціонування. Педагогічна цінність технології лінгвометодичних та літературно-методичних задач полягає в тому, що з'являється можливість зорієнтувати студента-філолога на пошук нового соціокультурного знання, виконання навчального завдання у запропонованих умовах з наступним самооцінюванням або рефлексією щодо власної ролі у методичних подіях («поясніть...»; «доведіть...»; «наведіть докази...»). Практична цінність технології лінгвістичних задач полягає в тому, що аналіз ситуацій мовної взаємодії вчителя і студентів на уроці, проектування способів дії в цих ситуаціях, розігрування дій в умовах, запропонованих ситуацією, дозволяють синтезувати знання, отримані при вивченні дисциплін психолого-педагогіко-методичного циклу і використовувати їх для вирішення

практичних задач. Інакше кажучи, здійснюється безпосередня підготовка студентів-філологів до самостійної педагогічної роботи в школі.

Моделювання лінгвістичних задач передбачає два рівня: комунікативний і педагогічний.

I рівень – комунікативний – моделювання мікроситуацій мовленнєвої взаємодії вчителя і учнів на уроці з метою формування у студентів необхідних комунікативних дій і комунікативної компетенції.

Наприклад:

1. Лінгводидактична задача. Завдання: словесно відреагуйте на відповідь учня так, щоб він знав, що в нього є прогрес в оволодінні мовою, що вивчається.

(Виконання даного завдання сприяє розвитку такого важливого комунікативного вміння як використання позитивного підкріплення навчальної комунікації.)

2. Лінгводидактична задача. Завдання: Ви ведете урок англійської мови. В клас входить учень, що запізнився і рідною мовою просить дозволу сісти за парту. Відреагуйте на цю ситуацію.

(Завдання направлене на відпрацювання дій по формуванню навчальних установок, команд, реагуючих реплік засобами мови, що вивчається.)

3. Лінгводидактична задача. Завдання: на уроці англійської мови Ви намагаєтесь ввімкнути магнітофон, але у Вас не виходить. Зверніться до класу з проханням допомогти.

(Це завдання призначене для формування вміння реагувати на ситуації реального спілкування, що виникають на уроці, засобами мови, що вивчається, з метою уподібнення процесу навчання процесу реальної мовної комунікації.)

II рівень – педагогічний – моделювання ситуацій дидактико-комунікативної взаємодії вчителя студентів на уроці з метою формування у майбутніх філологів професійної компетентності.

Наприклад:

1. Лінгвометодична задача, пов'язана з розкриттям значень незнайомих слів. Завдання: використовуючи адекватні прийоми семантизації, методично коректно розкрийте значення наступних іншомовних слів, не застосовуючи рідної мови.
2. Лінгвометодична задача, пов'язана із засвоєнням значень нових слів. Завдання: створіть низку навчально-мовленневих ситуацій для організації багатократного повторення слів в різноманітних сполученнях з раніше засвоєними.
3. Лінгвометодична задача, пов'язана з розкриттям нового граматичного матеріалу. Завдання: організуйте дидактико-комунікативні дії в необхідній логічній послідовності для засвоєння нового граматичного явища.
4. Лінгвометодична задача, направлена на активізацію засвоєного граматичного явища в мові. Завдання: правильно з методичної точки зору активізуйте засвоєний навчальний матеріал, використовуючи для цього необхідні ситуації мовленнєвого спілкування.
5. Літературно-методична задача, направлена на відпрацювання матеріалу вивченої теми. Завдання: на конкретному прикладі продемонструйте, що і як Ви будете розповідати про письменника в середніх класах. Обґрунтуйте відбір матеріалу і вибір оптимальних методів роботи.
6. Літературно-методична задача, пов'язана з аналізом літературних творів. Завдання: складіть питання для коментованого читання однієї з дій трагедій У. Шекспіра «Гамлет».

Якщо в задачах першого рівня відпрацьовується використання мови як засобу спілкування на уроці: дії по формуванню навчальних задач, дії по стимулюванню мовлення учнів та низка інших комунікативних дій вчителя-філолога, то в завданнях другого рівня лінгвістичних ситуацій

відпрацьовуються дії безпосередньо направлені на вивчення мови засобами самої мови, з використанням методичних способів і прийомів.

Таким чином, технології лінгвістичних задач – це засіб створення аналога педагогічного спілкування. Імітація реального педагогічного процесу створює сприятливі умови для здійснення комунікативно-рольового тренінгу студентів, метою якого є формування і вдосконалення професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога.

Для підвищення ефективності вирішення лінгвістичних задач ми використовували «методичний щоденник» (Learning Log), в якому студенти-практиканти не просто вирішують лінгвістичну задачу, а інтерпретують цілісну педагогічну ситуацію: визначають реальну ситуацію, що виникає під час роботи, встановлюють протиріччя, будують гіпотезу вирішення задачі, діагностують помилки та прогнозують необхідні дидактико-комунікативні дії вчителя.

Робота студентів-філологів з «методичним щоденником» по виконанню лінгвістичної задачі включає в себе наступні поняття: процес, спосіб, операція. Процес виконання задачі – це хід міркувань студентів, що вирішують проблему, наявну в задачі. Кожному типу та рівню задач відповідає певний спосіб їх виконання – система операцій логіко-лінгвістичного характеру, виконання яких призводить до вирішення проблеми. Операція – елементарна початкова дія логіко-лінгвістичного характеру, виконана в процесі дослідження мовних і культурних явищ.

Аналіз проблемної лінгвістичної ситуації передбачає дотримання наступного алгоритму:

1. прийняття педагогічної ситуації: розуміння компонентів завдання, термінології в ньому; загальне розуміння смислу, розмежування відомого і невідомого; вмотивованість у сприйнятті завдання, розуміння, для чого його потрібно виконати;
2. процес виконання завдання: визначення місця завдання в області знань, що вивчається; розкриття протиріч, неузгодженості компонентів, що

лежать в його основі; встановлення послідовності дій при виконанні завдання; складання орієнтовного плану його виконання;

3. результат – відповідь до завдання, виявлення методичної помилки;
4. аналіз виконання завдання, вирішення проблеми.

Продемонструємо вищесказане на прикладі.

Методичний Щоденник

Рівень моделювання	Тип лінгвістичної задачі	Педагогічна ситуація	Дії учнів	Методична помилка	Вирішення проблеми
Комунікативний	Лінгво дидактична	Вчитель зайшов у клас і сказав «How do you do, children!» і не отримав реакції від учнів	Учні почали сміятися	Фраза є формою вітання, яка вживається при офіційному знайомстві	Потрібно вжити іншу форму вітання Hello, Good morning, Good day та ін.
Комунікативний	Лінгво дидактична	Вчитель викликав учня до дошки для доповіді і запропонував однокласникам виправляти помилки	Учень почав запинатися і розгубився	Зупиняючись кожного разу при наявності помилки, учень збивався	Потрібно було дочекатися завершення доповіді учня лише потім виправляти помилки
Педагогічний	Лінгво методична задача	Семантизуючи слово «clothes», вчитель показав малюнок одягу, що не сприяло розкриттю значення слова	Учні почали сперечатися, що це за одяг: куртка, джинси, сукня. Ніхто з учнів не відповів, що це «clothes»	Вчитель неправильно підібрав спосіб семантизації	Потрібно показати малюнки різних видів одягу і сказати що все це позначається одним словом «clothes»
Педагогічний	Літературно-методична задача	Вчитель прочитав учням уривок (*), в якому зашифровані всі твори Ф.М. Достоевського, назви яких складаються з одного слова. Після читання, дав завдання назвати їх.	Учні змогли назвати лише один твір	Вчитель запропонував завдання в невірній послідовності	Потрібно дати назви творів Ф.М. Достоевського, що зашифровані в уривку, потім зачитати уривок і попросити учнів вказати відповідні місця в тексті

Робота з «методичним щоденником» включає в себе риси як навчання, так і майбутньої педагогічної діяльності, дозволяє студентам розкрити себе, сприяє виробленню активної позиції. Актуальність таких завдань з професійно-орієнтованим сюжетом полягає в розвитку у студентів-філологів професійно значущих особистісних якостей, професійних умінь, формуванні об'єктивної оцінки своїх сил і здібностей в умовах максимально наближених до майбутньої професії.

Висновки. Таким чином, моделювання лінгвістичних задач є такою технологією професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів-філологів, за рахунок якої знання і вміння набуваються не шляхом заданих «готових» зразків, а здобуваються студентом через вирішення проблемно-пошукових задач. Технологія лінгвістичних задач стимулює прояв активності, ініціативи, самостійності і творчості студентів, розвиває інтуїцію і професійне мислення, робить засвоєння навчального матеріалу більш ґрунтовним і міцним, сприяє перетворенню знань в переконання.

Література

1. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.
2. Коряковцева Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Продуктивные образовательные технологии. – М., 2010. – 192 с.
3. Кузьмина, А.М. Культурологически маркированные ситуации профессионального общения в обучении иностранному языку [Текст] // Межкультурная коммуникация: теория и практика. Сборник научных трудов по материалам V Международной научно-практической

конференции «Лингвистические и культурологические традиции образования». Под ред. М.А. Качалова. – Томск: Томский политехнический ун-т, 2005. – С. 152-157.

4. Романов Е.В. Теория и практика профессиональной подготовки учителя технологии и предпринимательства: Монография. – Магнитогорск: МАГУ, 2001. – 245 с.
5. Сафонова, В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования [Текст] / В.В. Сафонова // Иностранные языки в школе. – 2001. – №3. – С.19-20.